

‘Ook hier is geen academische vrijheid’

Toen antropoloog **Younes Saramifar** vijf jaar geleden naar Europa kwam, had hij een ideaalbeeld van de academische vrijheid. Dat beeld moest hij bijstellen.

DOOR WELMOED VISSER
FOTO MARTIJN GLJSBERTSEN

Inmiddels weet de Iraniër Younes Saramifar dat zijn antropologisch onderzoek ook hier onder druk staat: subsidieverstrekkers en peer-reviewers hebben er vaak een sterke mening over. En dat leidt ertoe dat de argumentaties bij afwijzingen volgens Saramifar niet altijd even wetenschappelijk zijn. Saramifar doet etnografisch onderzoek naar sjiiitische milities in het Midden-Oosten. Deze radicaal islamitische paramilitaire organisaties zijn actief in verschillende landen en worden getraind en gefinancierd door Iran. Vaak worden ze bestempeld als terroristisch. Maar ze horen inmiddels ook bij de status quo: zo werken ze in Irak samen met de regering om de orde te handhaven en zit de Hezbollah in Libanon zelfs in de regering. Sjiiitische milities speelden bovendien een belangrijke rol bij het verdrijven van de Islamitische Staat (IS) in Syrië. Tien-duizenden mannen vochten mee in die strijd. Saramifar volgt de sjiiitische milities al zo'n tien jaar. Bij de verovering van Mosul op IS (2016-2017) was hij aan het front. Hij hielp met het terugdragen van zijn over-

leden vrienden bij de slag om het vliegveld van Mosul. Saramifar onderzocht trainingskampen en reisde door het transnationale netwerk van milities. Zijn belangrijkste motivatie om deze groepen te onderzoeken is dat hij vindt dat hun geluid te weinig wordt gehoord. “Veel buitenlanders en Iraniërs die al langer in het Westen wonen, vinden dat de islamitische regering in Iran plaats moet maken voor een seculiere democratie. Ik vind dat het niet aan ons is om daarover te beslissen. Dat moeten de mensen die nu in Iran wonen zelf uitmaken. De conservatieve onder- en middenklasse, waaruit de leden van milities doorgaans worden geworven, beslaat dertig tot veertig procent van de mensen in Iran. Dat is een substantieel deel van de bevolking. Die mensen willen geen revolutie. Ze willen vaak wel hervormingen, maar dan van het bestaande systeem.”

Te weinig kritisch

De denkbelden en culturele achtergrond van deze groep mensen komen nauwelijks aan bod in het internationale debat over Iran en het Midden-Oosten, vindt Saramifar. “We willen de democratie verspreiden, maar wel onze democratie die liberaal en seculier is. En als dat niet strookt met de opvattingen van een groot deel van de bevolking, is er iets mis hun

*‘Zij vinden
blijkbaar dat al
het onderzoek over
Iran erop gericht
moet zijn om de
regering omver te
werpen’*

*‘Het geluid van
sjiiitische milities
wordt te weinig
gehoord’*

opvattingen: ze zijn onwetend, of erger nog, geïndoctrineerd.”

Ook in de academische wereld is dit uitgangspunt wijdverbreid, ondervond Saramifar al vaak: zijn voorstel voor een boek werd afgewezen met het argument dat hij in zijn onderzoek te weinig kritiek op de Iraanse staat had opgenomen. Saramifar: “Ik doe helemaal geen onderzoek naar de rol van de staat. Ik kijk juist naar gewone mensen, naar wat hen beweegt.” Tijdschriftartikelen van Saramifar worden ook geregeld afgewezen zonder inhoudelijke argumentatie. “Vaak kun je met wat zoekwerk wel uitvinden wie peer-reviewer was; het is een klein wereldje. En dan zijn dat wetenschappers met Iraanse wortels die al dertig jaar in de VS of Europa wonen. Zij of hun ouders zijn ooit gevlucht voor het islamitische regime in Iran. Zij vinden blijkbaar dat al het onderzoek over Iran erop gericht moet zijn om de regering omver te werpen”, moppert Saramifar.

Westerse wetenschappers denken dat mensen die zich vrijwillig melden voor een militie wel gehersenspoeld moeten zijn door de staat. “Als je maar blijft zeggen dat het een probleem is dat door de regering wordt veroorzaakt, kom je niet verder”, vindt Saramifar, “het is in mijn ogen veel interessanter om te kijken waar de maatschappelijke wortels liggen van dit fenomeen: waarom melden 200.000 mannen zich vrijwillig om IS te verslaan in Syrië?”

In tegenstelling tot wat zijn academische tegenstanders denken is Saramifar beslist geen vriend van het Iraanse regime. Het gebrek aan academische vrijheid zou zijn onderzoek onmogelijk maken aan een Iraanse onderzoeksinstelling, stelt hij. Zijn onderzoeksbeurs kreeg hij trouwens van een Duitse instantie, nadat NWO zijn voorstellen had afgewezen. Hij werkte de afgelopen jaren als onderzoeker voor de VU, de Universit  Libre in Brussel en de Humboldt Universität in Berlijn. Inmiddels heeft hij een tenure-track-aanstelling aan de VU.

Aangezien voor terrorist

Voordat Saramifar naar Nederland kwam, woonde hij in India. Daar deed hij zijn master en zijn promotieonderzoek. Daarna deed hij een tweede promotieonderzoek aan de VU. In India werd zijn interesse in sjiiitische milities gewekt, deels omdat hijzelf constant voor terrorist werd aangezien en werd gediscrimineerd. De

goedkopere hotels in Delhi weigerden hem als gast. En op straat vroegen agenten voortdurend om zijn identiteitskaart. Wie zijn die mensen voor wie iedereen zo bang is? Wat drijft ze? Saramifar dacht dat hij kon bijdragen aan een completer beeld van de mensen die we in het Westen als terroristen beschouwen omdat die mensen de jongens waren met wie hij opgroeide in een volksbuurt van Isfahan. “Ik ken hun manier van denken en ik spreek hun taal”, stelt hij. De afgelopen tien jaar heeft Saramifar zich meer en meer verdiept in het transnationale netwerk van sjiiitische milities. Hij is vooral geïnteresseerd in de niet-religieuze motieven van mannen om zich vrijwillig te melden voor de strijd. Waarom geeft iemand zijn winkel of zijn baan op om in een ander land te gaan vechten? “Bij de milities nemen ze echt niet zomaar iedereen aan. De toelatingstests en trainingen zijn streng”, zegt Saramifar. De mannen die zich melden zijn taxichauffeurs, bouwers, mensen met een winkel. Vaak kost het ze behoorlijk wat aan inkomsten, want ze zijn maanden van huis en verdienen dan nauwelijks iets.

Bereid te sterven

Om te begrijpen waarom die mannen vrijwillig hun inkomen opgeven en in het ultieme geval zelfs hun leven op het spel zetten, moet je iets weten van de verering van martelaren binnen de sjiiitische cultuur: de mannen die stierven in de oorlog met Irak (1980-1988) worden vereerd als martelaren die voor het sjiiitische geloof zijn gestorven. Overal in het land zijn monumenten voor ze. “Maar dat verhaal grijpt terug op veel oudere confrontaties tussen sjiiitische en soennitische moslims”, vertelt Saramifar. Al in de zevende eeuw werd imam Hussein onthoofd door soennitische moslims bij de stad Kerbala, tegenwoordig in Irak. Dat is nog steeds een belangrijk bedevaartsoord voor sjiiitische moslims. “Het is geen toeval dat de soennitische IS ervoor koos om zijn vijanden juist te onthoofden. Die manier van iemand doden heeft een lange culturele geschiedenis in de strijd tussen sjiiiten en soennieten.” Het lijden van imam Hussein wordt nog jaarlijks herdacht door processies van duizenden mannen die zichzelf in trance rouwen en soms ook met zweepjes bewerken, hoewel dit officieel verboden is. Dit ritueel is al honderden jaren oud, veel ouder dus

Seks en kalasnikovs

In hoeverre kun je de gewapende strijd beschouwen als verlengstuk van de mannelijke seksualiteit van de strijders? Ook dat heeft antropoloog Younes Saramifar onderzocht.

Hoe? “Nou, gewoon door hun vrouwen te vragen hoe ze het doen in bed.”

Pardon? En daar wilden ze met een man over praten?

“Jazeker”, zegt hij.

En hun mannen hadden daar geen problemen mee?

“Die kennen me al jaren.”

En dus ondervroeg Saramifar tientallen vrouwen van strijders over hun seksleven. Daaruit kwam overigens een omgekeerd verband: hoe heftiger hun ervaring op het slagveld was, des te tederder waren de mannen in bed.

Is het slagveld te beschouwen als uitlaatklep van seksuele agressie?

Nee, denkt Saramifar. “Doordat de strijders zijn blootgesteld aan de dood, durven ze kwetsbaarder te zijn.”

‘Waarom melden 200.000 mannen zich vrijwillig om de IS te verslaan in Syrië?’

Younes Saramifar in een trainingskamp van Shiitische milities in Irak in april 2008 (eigen foto)

dan de islamitische republiek Iran. Strijden in een sjiiitische militie geeft dus aanzien. Saramifar: “Ik heb vrouwen gesproken die alleen een man willen die zich vrijwillig meldt voor de milities. Ze willen iemand die moedig en bereid te sterven is.”

Geweld ontmythologiseren

Bovendien geeft het gebruik van geweld ook gewoon een kick. Ook daarover ondervraagt Saramifar de mannen van de milities. “Ik ken iemand die ’s ochtends met zijn kalasnikov in de lucht schoot om te horen hoe het schot klonk. ’s Middags deed hij het weer, omdat hij wilde horen hoe zijn wapen in de middag klonk. Schieten, het gebruik van geweld, brengt je in een roes”, vertelt Saramifar. “Uiteindelijk is er een groep mannen die daarin doordraait. Dat zag je ook bij de IS. Maar de meeste mensen krijgen er na een

poosje genoeg van en willen weer naar huis.”

Saramifar doet onderzoek dat hij alleen kan doen. Hij kent de milities en de milities kennen en vertrouwen hem. Dat is niet altijd zo geweest. In het begin van zijn onderzoek hielden ze hem op afstand. Hij mocht bij sommige oefeningen zijn, maar bijvoorbeeld niet slapen op het kamp. Tot hij op een dag op de schietbaan geraakt werd door een schampschot langs zijn arm. Grapje van een van de schutters die zijn waterfles had willen raken. Die wond gaf hem credits. Ineens was hij niet meer de buitenstaander, maar iemand die had geleden. Vanaf dat moment hoorde hij erbij en mocht hij bij veel meer activiteiten zijn. Saramifar heeft niet de illusie dat hij kan bijdragen aan het vredesproces. “Maar wat ik als antropoloog w l kan doen is de daders in beeld brengen en het geweld ontmythologiseren.” AV

‘Er zijn vrouwen die alleen een man willen die moedig is en bereid te sterven’